

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Любчук Валентини Василівни

«ПОЗАКУЛЬТОВІ ПРАКТИКИ СУЧАСНИХ ХРИСТИЯНСЬКИХ ЦЕРКОВ ЯК ЧИННИК РОЗБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ»,

представлену у спеціалізовану вчену раду Д 64.051.15
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук
за спеціальністю 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології

Релігійна проблематика вже з кінця вісімдесятих років минулого століття знаходиться в фокусі уваги вітчизняних соціологів. Але якщо в минулому столітті інтерес дослідників пострадянських держав був обумовлений насамперед явищем, що отримало назву «релігійного буму» або «релігійного ренесансу», то пізніше йому на зміну прийшли проблеми міжконфесійних конфліктів; деструктивних релігійних культів, які стрімко поширювалися; питання, що виникли у зв'язку зі спробами деяких політиків залучити релігійний ресурс до розв'язання політичних завдань тощо. Відносно новим напрямом соціологічного дослідження став аналіз ролі інституту релігії як чинника управління соціальними процесами, хоча ще 4–5 років тому вже можна було спостерігати певне зменшення чисельності досліджень в царині соціології релігії.

Сьогодні необхідність та навіть неминучість активізації соціологічних студій, пов'язаних із релігією, обумовлені складною соціально-політичною ситуацією в нашій державі, що посилює й актуальність теми дисертаційного дослідження В. В. Любчук. Через події на Сході більшість церков, що діють в Україні, оперативно відреагували на ситуацію, хоча позиція і конкретні дії деяких з них викликали негативну реакцію, яка в кінцевому підсумку призвела до загострення давніх міжконфесійних конфліктів, негативних зрушень громадської думки. У той же час за два останні роки ми стали

свідками зростання громадянської активності цілої низки соціальних суб'єктів, що дає надію на довгоочікувану розбудову в Україні громадянського суспільства, одним із чинників якої, без сумніву, можуть бути й позакультові практики християнських церков як активних соціальних суб'єктів.

Змістовний матеріал дисертаційної роботи, висновки до неї, формулювання наукової новизни та потужна емпірична база дослідження дозволяють говорити про обґрунтованість і достовірність наукових положень дисертації, про наукову новизну одержаних В. В. Любчук результатів. Працюючи над обраною темою, дисертант проаналізувала значний обсяг наукових публікацій соціологів минулого і сучасності, зарубіжних і вітчизняних авторів, про що свідчить і матеріал двох перших розділів, і список використаних джерел.

Знайомство з роботою дає підстави стверджувати, що мета дисертаційного дослідження, зазначена як концептуалізація феномену позакультових практик сучасних християнських церков як чинника та показника розбудови громадянського суспільства в Україні досягнута, відповідно, поставлені задачі успішно реалізовані. Окрім ґрунтовного аналізу доробок інших авторів, результати якого представлені в першому розділі «Теоретико-методологічні засади соціологічного аналізу позакультових практик» та підрозділі 2.1. «Громадянське суспільство як соціологічний концепт та політико-ідеологічний конструкт», значною мірою цьому сприяв комплекс загальнонаукових методів, а також кількісні та якісні методи отримання соціологічної інформації, обрані авторкою задля досягнення поставленої мети. Завершеного вигляду дисертаційне дослідження набуло й завдяки результатам аналізу різноманітної емпіричної інформації, що, без сумніву, можна віднести до досягнень В. В. Любчук.

Центральна категорія дисертаційного дослідження – «позакультові практики», яку дисертант вводить до наукового обігу, отримала всебічну характеристику, цілком логічне обґрунтування та визначення (с. 58-59).

Не викликає заперечень й практичне значення одержаних дисертантом результатів, які можуть бути використані як теоретико-методологічне підґрунтя для подальших досліджень процесів становлення громадянського суспільства в Україні, питань, пов'язаних із функціонуванням інституту релігії. Дисертант також має багаторічний досвід використання своїх напрацювань з теми дисертації при викладанні навчальних курсів із соціології студентам Східноєвропейського університету імені Лесі Українки.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження були представлені автором на Міжнародних та всеукраїнських конференціях, на II Конгресі соціологічної асоціації України та інших авторитетних наукових заходах, а також викладені у 30 наукових публікаціях, серед яких 11 – у фахових виданнях України з соціологічних наук, 2 статті опубліковані у закордонних періодичних виданнях. Зміст автореферату ідентичний змісту основних положень дисертаційної роботи.

У жодному разі не заперечуючи наукового значення доробку дисертанта, все ж не можна не звернути увагу на існування в роботі певних проблемних моментів і окремих недоліків:

1. Однією із задач дисертаційного дослідження, як зазначається у вступі, є розробка категоріально-понятійного апарату соціологічного дослідження позакультових практик (с. 6). Авторка дійсно додає до вже існуючого набору понять такі, як «позакультові практики», «суб'єкти позакультових практик», «громадянсько-релігійна суб'єктність», вводить нові категорії для позначення виділених нею типів позакультових практик (традиціоналістський, модерністський, постмодерністський), даючи їх детальну характеристику. Разом з тим, активно послуговуючись поняттями «вірянин», «релігійна/нерелігійна людина», «віруюча/невіруюча людина», «воцерковлена/невоцерковлена людина», дисертант часом вживає деякі з них як синоніми, а інших випадках наполягає на їхніх відмінностях (наприклад, на с. 26 та с. 29).

2. Наступне зауваження пов'язане із завданням дисертаційного дослідження, яке сформульоване автором як «з'ясування ролі позакультових практик у формуванні особистості як суб'єкта громадянського суспільства» (с. 6). На нашу думку, твердження щодо такої ролі позакультових практик, наведені у відповідному підрозділі (2.3), потребують додаткової аргументації.

3. Характеризуючи ситуацію щодо рівня воцерковленості молоді (підрозділ 3.3., с. 131-168), дисертант успішно виходить на аналіз регіональних особливостей процесів воцерковлення студентської молоді, представивши одночасно й ситуацію в цілому по Україні. У той же час, типологічний аналіз позакультових практик християнських церков, поданий у підрозділі 3.1. (с. 110-119), є таким, що відповідає специфіці лише одного регіону.

4. Серед використаних дисертантом методів неодноразово згадується контент-аналіз, який застосовувався, наприклад, для з'ясування характеристик державно-церковних відносин в Україні, але його результати в тексті дисертації представлені переважно описово (с. 97-100, с. 102-108). В такому випадку, на наш погляд, було б доцільно надати результати у додатках до роботи; теж саме зауваження стосується й авторських варіантів інструментарію дослідження.

Висловлені зауваження не заперечують у цілому позитивну оцінку дисертаційної роботи В. В. Любчук. На нашу думку, ця робота є самостійним, завершеним дослідженням актуальної проблеми сучасного українського суспільства – виявлення чинників розбудови громадянського суспільства, в якості яких в роботі представлені позакультові практики сучасних християнських церков. Положення дисертаційного дослідження розширюють наукові уявлення про особливості цих процесів та будуть сприяти розвитку таких галузей знання, як соціологія релігії, соціологія особистості, соціологія молоді. Висновки дисертаційної роботи можуть бути використані при розробці нових та вдосконаленні існуючих

навчальних дисциплін, які присвячені викладенню основного змісту перелічених теорій середнього рівня. Напрацювання дисертанта, за умов включення їх у діяльність християнських церков, унормування та подальшої інституціоналізації позакультових практик, можуть мати значний соціальний ефект, який буде сприяти згуртуванню різних соціальних груп, інтегративним процесам у суспільстві, зменшенню соціальних конфліктів і протистоянь, а в кінцевому підсумку – й інституціоналізації громадянського суспільства в Україні.

За актуальністю розкритих проблем, науковою новизною та практичною цінністю дисертаційна робота Любчук Валентини Василівни відповідає вимогам щодо кандидатських дисертацій, зокрема п.п. 9, 11, 13, 14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами), а її автор Любчук Валентина Василівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології.

Офіційний опонент:

кандидат соціологічних наук, доцент,
зав. відділом проблем освіти
Центру соціально-гуманітарних досліджень,
доцент кафедри соціології
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна

Д

А. М. Ніколаєвська

Підпис А.М. Ніколаєвської
засвідчую

С.М. Куліш
начальник відділу кадрів
С. М. Куліш

1 лютого 2016 року